

A likvida+/h/ csoportok az óangolban és a pótlónyúlás

Előadásomban az óangol {r,l}+/h/ csoportokban a /h/ törlését kísérő pótlónyúlást vitatom. Arra mutatok rá, hogy (a) itt nem történt pótlónyúlás, és (b) nem is történhetett. Az óangol nyelvtanok többsége – köztük azok talán legmértvadásbja, Campbell nyelvta – azonban nem ezt állítja, hanem pótlónyúlást feltételez. Quirk és Wrenn (1957) szerint a probléma nincs igazán körbejárva. Ha körbejárjuk a jelenséget, kiderül: a /h/-nak ezt a törlését nem is követheti pótlónyúlás, a nyelvek általánosságában sem, ugyanis nem megfelelő szonoritású CC-sztring szerepel benne ahhoz, hogy a pótlónyúlás bekövetkezhesen.

Az óangolban lezajlott egy folyamat, amelynek során a /h/ (tkp /x/) veláris réshang törlődik magánhangzóközi helyzetben (1a), illetve likvida után magánhangzó előtt (1b):

(1a)	eoh NomSg 'ló'	-	*eohes GenSg	> eos
(1b)	wealh NomSg 'idegen'	-	*wealhes GenSg	> weales

Bár mindkét fenti óangol alternációban törlődik a /h/, a /h/-törlés fonológiai környezete nem mosható egybe a pótlónyúlás szempontjából – ellentétben a hagyományos nyelvtanok gyakorlatával (pl. Campbell 1959, Davis 1978). A paradigmák a következők Campbell (1959) alapján:

(2a)	Sg	N/A	eoh 'ló'	(2b)	mearh 'ló, mén'	wealh 'idegen'
		G	ēos		mēares	wēales
		D	ēo		mēare	wēale
	Pl	N/A	ēos		mēaras	wēalas
		G	ēona !		mēara	wēala
		D	ēom		mēarum	wēalum

(2a) pótlónyúlást mutat (/h/ kiesése után) az egyes szám alany- és tárgyeset kivételével minden alakban a rövid magánhangzós tövek esetén. Ez természetesen a magánhangzók összevonásával jött létre. Ugyanakkor (2b) miért mutatna hosszú-rövid váltakozást a tőmagánhangzóban? Egyrészt nincs erre közvetlen nyelvi bizonyíték, sőt helynevek rövid magánhangzókra mutatnak a függő alakokban is; ráadásul a verstani érvek sem egyértelműek e tekintetben (ezeket egyébként Campbell is megjegyzi). Másrészt nem is várható pótlónyúlás, hiszen /h/ a fenti csoportokban csak szótagkezdet lehet (tehát a helyes szótagolás -{r,l}h-, nem *-{r,l}h.-). Szótagkezdet törlése nem is vezethet pótlónyúláshoz, mert csak szótagzárlatban lévő mássalhangzó törlése okozhatna ilyet (Bickmore 1996).

Az előadás részletesen rámutat, hogy (2b)-típusú törlés nem vethető össze olyan törlésekkel, mint az ógörög **od.wos* > *o:.dos*. Látszólag hasonló esetekről van: $V_1C_1.C_2V_2$ sztringből C_2 törlése a C_1 előtti V_1 nyúlását okozza. Azonban a következő eltérések vannak: (a) az ógörög példa siklóhangot tartalmaz (ráadásul -dw- lehetne jó komplex szótagkezdet, *#rh-, *#lh- nem), és siklóhangot látunk a latin *sapiam* 'tudjam' > galego *saiba* metatézis esetében is (/h/ erre képtelen); (b) nem zárható ki az a lehetőség, hogy gemináta (-dd-) keletkezzen (ennek nincs nyoma itt az óangolban). Megjegyzendő, hogy ez a fajta pótlónyúlás meglehetősen problémás a különféle elméletek számára, ezeket áttekintem rövidem.

Legfontosabb felhasznált művek: Campbell, Alistair. 1958. Old English Grammar.

Bickmore, Lee S (1996). Accounting for compensatory lengthening in the CV and moraic frameworks. In: Durand (ed.) Frontiers of Phonology. Longman

Quirk, R – Ch Wrenn. 1957. A Grammar of Old English.